

Kontakt till varje pris

Konstens roll och möjligheter i det offentliga rummet

Själen ryser för tomrummet. Alla vill ha kontakt. Alla vill höra till. Till vilket pris som helst. Vi vet allt för väl hur det kan gå med människor som i sin känsla av utanförskap kan begå ohyggliga brott. Skulle konsten kunna fylla en del av det här tomrummet och i förlängningen läka själslig nöd? Några som ställer liknande frågor är konstnärskollektivet IntraGalactic arts collective, som i sitt pågående lokala projekt undersöker konstens roll och möjligheter i det offentliga rummet, utifrån människans relation till platser.

IntraGalactic arts collective har förgreningar i Stockholm, Vingåker och Östersund. Två medlemmar, Malin Ståhl och Anita Wernström driver tillsammans med två inbjudna konstnärer det här konstprojektet som ingår i Statens konstråds satsning på Konstnav. Projektet påbörjades förra året och kommer att pågå under tre år. Östersunds busstorg och Länstrafiken Jämtland är utgångspunkten för deras studier och de använder performance som konstnärlig metod. De inbjudna konstnärerna är Hiroko Tsuchimoto som är verksam i Stockholm och Londonbaserade Alicja Rogalska. Under projektiden genomförs flera gemensamma arbetsveckor på plats i Östersund. Varje träff avslutas med ett publikt arrangemang. Den 21 september inbjöds allmänheten till *Våldets ekologi*, som var en dag med performance, aktiviteter och samtal på busstorget och i dess närhet.

Busstorget i Östersund som fenomen är inte unikt. Alla känner till att busstationer brukar nyttjas av fler än bara resenärer. Busstorget är lika mycket en plats för den som saknar resmål. Det är en märklig paradox. Alla städer har sin station eller "platta". Det går inte att sanera bort den här sortens offentliga rum av den enkla anledningen att så länge de sociala problemen kvarstår finns behovet att värma sig, få tak över huvudet och hitta en slags gemenskap i en kravlös miljö. Busstorget är en tacksam miljö att ta sig an som konstnär, eftersom den ger många aspekter att förhålla sig till, men det finns också en risk att bli alltför etnocentrisk i sina studier.

Programdagen *Våldets ekologi* inleddes med Hiroko Tsuchimotos kollektiva handling *Melankoli*, som gick ut på att resa tillsammans till ett okänt mål för att samla pinnar, vars enda syfte var att göra en icke-produktiv och melankolisk aktivitet. Konstnären menade att vi genom melankolin blir fri från krav och maktstrukturer och kan på så sätt återhämta oss och överleva. En av deltagarna berättade att hon inte plockade pinnar, men att hon hade haft ett givande samtal med en person hon tidigare aldrig mött. *Det är inte bussen vi väntar på* hette Alicja Rogalskas kollektiva handling som genomfördes på busstationen. Varje deltagare fick tre kuvert som skulle öppnas på bestämda tider. De innehöll frågor om väntan och anvisningar om förflyttningar i rummet. Det intressanta var själva väntan mellan de olika uppgifterna. På så sätt fick tiden huvudrollen i den kollektiva handlingen. Anita Wernström utförde en performance med titeln *Jag vill gå över platsen som om jag bär mina matkassar*. Konstnären bar på vattenfyllda kassar av transparent plast medan hon promenerade genom busstationen. Jag tänker mig att de fyllda påsarna symboliserade den vuxna människans behov av att rättfärdiga sin egen existens; precis som kaffekoppen på fikarasten ger inträdesbiljett till samtalet och gemenskapen. Utan koppen eller en tydlig uppgift att utföra blir vi lättare osynliga. Malin Ståhl bidrog med sin kollektiva handling *Jag tar av mig skorna i hallen*. Vid entréerna hade konstnären placerat ut dörrmattor där vem som helst kunde ta av sig skorna. Det

VOLYM

var flera av deltagarna som utförde denna vanligtvis privata handling och gick runt i strumplästen på busstationen.

Utöver de här inslagen fanns en drop-in-workshop för den som ville skriva om framtiden. Journalisten Malin Palmqvist erbjöd allmänheten att bidra till Busstorget-bladet, som är projektets egen fanzine. Workshopen var det enda jag kunde se, som lockade utomstående deltagare. Det visar att det finns ett behov av att uttrycka sig bland dem som rör sig på busstorget. För övrigt var konstinslagen relativt osynliga för allmänheten. Det som märktes av mest var antagligen Malin Ståhls kollektiva handling. Alicja Rogalskas konsthändelse passerade helt obemärkt för alla utom deltagarna själva och trots att Anita Wernströms promenad med vattenfyllda påsar stack ut i mängden, är jag osäker på om de väckte någon större uppmärksamhet hos andra än oss som redan tillhörer konstens lilla kärna. Jag upplevde att de konstnärliga inslagen blev något som det så ofta blir, en angelägenhet för redan troende.

Under dagen arrangerades också samtalsserien *Mellan stolarna*. Syftet med samtalen var att synliggöra mekanismerna bakom våld. Det osynliga våldet, som till exempel känslan av utsatthet och förlust, togs också upp. Det jag framför allt tar med mig av dagen är diakonen Anna Grenanders fråga *Vad vill du att jag ska göra för dig?* Hon menade att vi många gånger missar andra människors behov, för att vi tror att det uppenbara är lösningen. Den blinde mannen vill kanske hellre känna närhet än att få synen tillbaka. Anna Grenander uppmanade konstnärerna att ställa samma fråga till människorna som uppehåller sig på busstorget. Hon brukar själv fråga dem, men det är inte alltid så lätt att få svar. Bara det att bli lyssnad på kan var tillräckligt nog. Att sätta sig ner för ett samtal, skulle till och med kunna vara en performativ handling, tänker jag. Anna Grenander poängterade slutligen att många söker sig till busstorget för att de känner sig mer hemma där än i sitt eget hem. Vi ska därför inte tro att alla som befinner sig på busstationen känner sig otrygga, även om omständigheterna kunde ha varit bättre.

Att våld kan vara osynligt och ske på helt andra plan blev särskilt tydligt i samtalet mellan konstnären Thomas Colbengtsson och språkarbetaren Patricia Fjellgren. De beskrev traumat över att ha berövats sitt språk och hur språket så starkt förknippas med ens identitet. Identiteten finns inte i det etniska utan i språket, förklarade Thomas Colbengtsson. Patricia Fjellgren berättade senare hur hon som ung kände att hon levde med ett tomrum i en begränsad värld. Först som 20-åring erövrade hon sitt ursprungliga språk, sydsamiskan. En helt ny värld öppnade sig och med språket fick hon också tillgång till sin egen historia som i sin tur ledde till nya kontakter och relationer. Kan konsten öppna upp till nya världar på liknande sätt? Den frågan är högst relevant för IntraGalactic arts collectives projektkonstnärer. Anita Wernström menade att konsten kan ledsaga människor till nya vägar. Hon nämnde också att våld lämnar efter sig otrygga platser och hennes förhoppning är att performance som konstform, kan bidra till läkning av den här typen av offentliga rum. Andreas Roth från Statens konstråd menade att trygga platser skapas när människor känner tillit till varandra. Här spelar konsten en viktig roll för att skapa de rätta förutsättningarna. Han hade däremot inte särskilt många exempel på hur just performativa handlingar kan påverka människors tillit eller göra platser säkrare, förutom möjligtvis dans. Den performativa konstens flyktiga väsen gör det svårt att påvisa konkreta effekter, helt enkelt.

Avslutningsvis vill jag återkomma till Hjalmar Söderbergs inledande ord. Hur mycket vi än döljer oss bakom skärmar och hörlurar, finns en kärna inom oss alla som vill ha

VOLYM

kontakt. Kanske är den känslan starkare ju mer utsatta och isolerade vi är. Att göra ont är det yttersta vi gör när allt annat redan är gjort. Precis som Göran Rosenberg skriver i ett inlägg ett år efter terrorattacken på Drottninggatan, finns inget tydligt därför i gärningsmannens motiv, annat än ren likgiltighet. Bakom monstruösa handlingar som denna finns en djupt misslyckad individ. Jag har svårt att tro att konst skulle kunna hjälpa den här sortens människa, men genom att ställa frågan, *vad vill du att jag ska göra för dig*, kan vi kanske komma en bit närmare svaret på vad det flesta av oss behöver. Vi vill ha kontakt. Vi vill bli sedda. Finns inget busstorg söker vi andra platser, för att lindra våra själars obotliga ensamhet.

Text och foto: Maria Ahlström

Volym 2019-10-01